

Sygn. akt I USKP 35/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania G. N.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.

o rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku ze służbą wojskową,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 23 czerwca 2021 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 18 lutego 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. (organ rentowy), decyzją z 2 marca 2016 r., odmówił ubezpieczonemu G. N. (wnioskodawca) prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy w związku ze służbą wojskową. Decyzja została wydana na podstawie art. 30 ust. 1 i art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin, z uwzględnieniem orzeczenia Komisji Lekarskiej ZUS, która stwierdziła, że G. N. jest całkowicie

niezdolny do pracy, jednak niezdolność ta nie pozostaje w związku ze służbą wojskową.

Odwołanie od decyzji organu rentowego złożył G. N.. W odwołaniu zgłoszono wniosek o dopuszczenie dowodu z dokumentacji medycznej dotyczącej leczenia ubezpieczonego w szpitalu i poradni zdrowia psychicznego oraz dowodu z zeznań świadków na okoliczność stanu zdrowia wnioskodawcy przed podjęciem służby wojskowej, w jej trakcie i po jej zakończeniu, a także warunków odbywania służby wojskowej.

W odpowiedzi na odwołanie pozwany organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania.

Sąd Okręgowy w Ł., wyrokiem z 19 czerwca 2017 r., oddalił odwołanie.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że G. N. urodził się 5 października 1969 r. Ukończył zasadniczą szkołę zawodową. Z zawodu jest elektrykiem. W okresie od 26 października 1988 r. do 24 kwietnia 1990 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową. Decyzją z 17 stycznia 1991 r., po rozpoznaniu wniosku z 17 grudnia 1990 r., ZUS przyznał wnioskodawcy rentę inwalidzką od 5 listopada 1990 r.

W dniu 14 kwietnia 1988 r. Rejonowa Komisja Poborowa w R. przyznała wnioskodawcy kategorię zdrowia A. W dniu 19 kwietnia 1990 r. Garnizonowa Wojskowa Komisja Lekarska [...] Jednostek [...] przyznała wnioskodawcy kategorię zdrowia B36, co oznaczało czasowo niezdolny do służby wojskowej na okres 36 miesięcy (§ 71 p. 5 zespół paranoidalny – przypadek do obserwacji i leczenia). W dniu 29 czerwca 1993 r. Rejonowa Wojskowa Komisja Lekarska w W. przyznała wnioskodawcy kategorię zdrowia E, czyli trwale i całkowicie niezdolny do służby wojskowej w czasie pokoju oraz w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (§ 71 p. 5 – schizofrenia paranoidalna).

Orzeczeniem Komisji Lekarskiej ds. Inwalidztwa i Zatrudnienia w R. Mazowieckiej z 23 lutego 1996 r. wnioskodawca został zaliczony do drugiej grupy inwalidów. Obecnie wnioskodawca pobiera rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Decyzją z 7 lutego 2014 r. ZUS odmówił mu prawa do dodatku pielęgnacyjnego.

W dniu 2 grudnia 2015 r. G. N. złożył wniosek o ustalenie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy w związku ze służbą wojskową.

Lekarz orzecznik ZUS, po przeprowadzeniu bezpośredniego badania wnioskodawcy i dokonaniu analizy załączonej przez niego dokumentacji medycznej z całego procesu leczenia, rozpoznał u ubezpieczonego: schizofrenię, cukrzycę, otyłość. Orzeczeniem z 28 grudnia 2015 r. lekarz orzecznik ZUS stwierdził, że ubezpieczony jest całkowicie niezdolny do pracy, całkowita niezdolność do pracy powstała w ciągu 3 lat od zwolnienia ze służby, jednak nie pozostaje w związku ze służbą wojskową. Wnioskodawca złożył sprzeciw od tego orzeczenia. Orzeczeniem z 29 stycznia 2016 r. Komisja Lekarska ZUS stwierdziła, że ubezpieczony jest całkowicie niezdolny do pracy, a całkowita niezdolność do pracy powstała w ciągu 3 lat od zwolnienia ze służby i nie pozostaje w związku ze służbą wojskową. Podstawą orzeczenia było rozpoznanie: schizofrenia, cukrzyca typu 2, otyłość. Wspomniane orzeczenia lekarskie stanowiły podstawę wydania przez organ rentowy zaskarżonej decyzji.

Sąd Okręgowy dopuścił dowody z opinii biegłych sądowych różnych specjalności adekwatnych do zdiagnozowanych u wnioskodawcy chorób i schorzeń, udokumentowanych w dostępnej dokumentacji medycznej. Wnioskodawca nie stawiał się na żadnej z rozpraw, aby przedstawić opisane w odwołaniu okoliczności związane z odbywaniem służby wojskowej.

Sąd ustalił, że wnioskodawca cierpi od marca 2015 r. na cukrzycę typu 2, względnie wyrównaną, niepowikłaną. Cukrzyca, która wymaga stosowania odpowiednich leków, odpowiedniej diety, umiarkowanego wysiłku fizycznego, opieki poradni diabetologicznej, nie powoduje całkowitej niezdolności do pracy.

Wnioskodawca cierpi na schizofrenię paranoidalną. Stopień naruszenia sprawności organizmu wnioskodawcy w związku z tą chorobą psychiczną powoduje jego całkowitą niezdolność do pracy z powodu choroby zasadniczej. Biegła lekarz psychiatra w opinii podstawowej z 22 lipca 2016 r. stwierdziła, na podstawie karty wypisowej ze szpitala psychiatrycznego z rozpoznaniem zespołu paranoidalnego, że wnioskodawca przebywał w szpitalu w okresie od 20 marca 1990 r. do 24 kwietnia 1990 r. W dniu 20 kwietnia 1990 r. dostał odroczenie dalszego powołania do służby wojskowej. Od 29 czerwca 1993 r. został uznany za niezdolnego do służby wojskowej. Datę 20 marca 1990 r. (dzień przyjęcia do szpitala na oddział psychiatryczny) należy uznać za początek choroby psychicznej – schizofrenii.

Następnie ubezpieczony był leczony neuroleptykami z powodu zespołu urojeniowo-omamowego. Schizofrenia jest chorobą endogenną, pierwsze zachorowanie występuje najczęściej w drugiej lub trzeciej dekadzie życia. Jest to choroba, która pozostaje bez związku z pełnieniem służby wojskowej. Stopień naruszenia sprawności organizmu wnioskodawcy z powodu tej choroby powoduje jego całkowitą niezdolność do pracy, nie pozostaje jednak w związku z pełnieniem służby wojskowej.

W opinii uzupełniającej z 2 stycznia 2017 r. biegła lekarz psychiatra, odpowiadając na pytania pełnomocnika wnioskodawcy, podała, że niezdolność wnioskodawcy do pracy powstała w chwili pierwszego zachorowania, czyli 20 marca 1990 r. Wyjaśniła, że czynniki traumatyczne (stresowe) mogą być czynnikiem wyzwalającym wystąpienie pierwszego epizodu psychotycznego. Takim czynnikiem mógł być pobyt w wojsku, a także czynniki, które oddziaływały na wnioskodawcę w trakcie pełnienia służby. Schizofrenia jest chorobą endogenną, to znaczy taką, która wynika z predyspozycji chorego. Czynniki zewnętrzne (takie jak stres) mogą tylko przyspieszyć wystąpienie (ujawnienie się) choroby u osoby skłonnej do zachorowania.

W opinii uzupełniającej z 30 marca 2017 r. biegła lekarz psychiatra, odpowiadając na pytania zawarte w postanowieniu Sądu Okręgowego z 9 stycznia 2017 r., wyjaśniła, że pierwsze zachorowanie wnioskodawcy na schizofrenię nastąpiło w trakcie odbywania służby wojskowej. Ze względu na to, że schizofrenia jest chorobą endogenną, sam fakt służby wojskowej nie spowodował zachorowania. Nastąpiła jedynie zbieżność czasowa między pobyt w wojsku a pierwszym zachorowaniem. Taka zbieżność jest możliwa, ponieważ choroba ujawnia się najczęściej w drugiej lub trzeciej dekadzie życia.

W opinii uzupełniającej z 12 czerwca 2017 r., odpowiadając na pytania pełnomocnika wnioskodawcy, biegła lekarz psychiatra dodatkowo wyjaśniła, że czynniki stresowe mogą mieć wpływ na wystąpienie pierwszego epizodu schizofrenii, ale nie oznacza to, że są one przyczyną wystąpienia choroby. Pobyt w wojsku jest czynnikiem stresowym i mógł mieć wpływ na wystąpienie pierwszego epizodu schizofrenii. Czynniki występujące w wojsku, jako czynniki stresujące, mogły mieć wpływ na wystąpienie pierwszego epizodu schizofrenii. Datę 20 marca

1990 r. należy uznać za początek choroby psychicznej schizofrenii, czyli za początek powstania niezdolności do pracy. Biegła po raz kolejny wyjaśniła, że schizofrenia jest chorobą endogenną i sam fakt służby wojskowej nie spowodował zachorowania, nastąpiła jedynie zbieżność czasowa między pobytem w wojsku a pierwszym zachorowaniem. Wnioskodawca mógł zachorować na tę chorobę niezależnie od pobytu w wojsku.

Wnioskodawca nie stawiał się na żadnej z rozpraw, mimo zgłoszonego przez jego pełnomocnika wniosku o dopuszczenie dowodu z zeznań wnioskodawcy. Sąd Okręgowy nie uwzględnił wniosku pełnomocnika wnioskodawcy o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków na okoliczność stanu zdrowia wnioskodawcy przed rozpoczęciem służby wojskowej, w jej trakcie i po jej zakończeniu, uznając, że oceny stanu zdrowia może dokonać jedynie specjalista posiadający wiedzę medyczną, czyli biegły lekarz (art. 278 k.p.c.), a nie świadkowie. Z kolei o przeżyciach związanych ze służbą wojskową mógłby zeznać sam wnioskodawca (gdyby stawiał się na rozprawę), a nie świadkowie, którzy tych przeżyć nie doświadczyli. Sąd pierwszej instancji zwrócił uwagę, że zjawisko tzw. „fali”, na którą powołano się w odwołaniu, jest mu znane notoryjnie jako negatywny element towarzyszący zasadniczej służbie wojskowej w latach powszechnej służby wojskowej w XX wieku.

Oceniając zgromadzony materiał dowodowy, Sąd Okręgowy uwzględnił w pełni wartość dowodową opinii biegłych. Biegli z zakresu diabetologii i psychiatrii uznali, że wnioskodawca jest całkowicie niezdolny do pracy, jednak żaden z nich nie stwierdził związku między powstaniem tej niezdolności do pracy a pełnioną służbą wojskową. W ocenie Sądu Okręgowego nie ma podstaw do podważania mocy dowodowej opinii biegłych, a kwestia niezdolności do pracy ubezpieczonego bez związku ze służbą wojskową została dostatecznie wyjaśniona. Samo zaś subiektywne przekonanie ubezpieczonego o istnieniu u niego stanu niezdolności do pracy w związku ze służbą wojskową w żaden sposób nie mogło podważyć wydanych w sprawie opinii.

W tak przyjętym stanie faktycznym sprawy Sąd Okręgowy w Ł. uznał odwołanie G. N. za nieuzasadnione. Przeprowadzone postępowanie wykazało, że

wnioskodawca jest osobą całkowicie niezdolną do pracy, jednak niezdolność ta nie pozostaje w związku ze służbą wojskową.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego złożył wnioskodawca, reprezentowany przez zawodowego pełnomocnika procesowego. Zaskarżając orzeczenie w całości, apelujący zarzucił:

1) naruszenie przepisów prawa procesowego:

a) art. 213 § 2 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 k.p.c. przez nazbyt dowolną ocenę materiału dowodowego w oderwaniu od zasad doświadczenia życiowego i logicznego wnioskowania, polegającą na nieuprawnionym uznaniu, że apelujący nie spełnił przesłanek określonych w ustawie o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin i nie może być mu przyznana renta z tytułu niezdolności do pracy w związku ze służbą wojskową, w sytuacji gdy z materiału dowodowego wynika, że zachorował na schizofrenię w czasie odbywania służby wojskowej w związku z czynnikami stresującymi panującymi w wojsku a mającymi wpływ na jego zdrowie;

b) art. 380 k.p.c. w związku z art. 278 § 1 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c., art. 232 k.p.c. oraz art. 217 § 3 k.p.c. przez niedopuszczenie dowodu z uzupełniającej opinii biegłego sądowego lekarza na okoliczność ustalenia, na jakiej podstawie biegły przyjął, że apelujący cierpi na padaczkę (pełnomocnik wniósł o rozpoznanie postanowienia Sądu pierwszej instancji, oddalającego wniosek o wydanie uzupełniającej opinii biegłego);

c) art. 380 k.p.c. w związku z art. 258 k.p.c. w związku z art. 227, art. 232 oraz art. 217 § 3 k.p.c. przez niedopuszczenie dowodu z zeznań świadków na okoliczność (i) stanu zdrowia apelującego przed podjęciem służby wojskowej, (ii) stanu jego zdrowia w trakcie służby wojskowej oraz po jej zakończeniu, (iii) przeżyć doznanych przez niego w trakcie służby wojskowej;

2) błąd w ustaleniach faktycznych, polegający na uznaniu wbrew wyraźnym w tym zakresie dowodom zgromadzonym w postępowaniu, że (i) choroba apelującego nie była spowodowana odbywaniem służby w wojsku, (ii) jego choroba jest chorobą wewnętrzną, niewywołaną pobytem w wojsku, w sytuacji gdy z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wynika, że apelujący

zachorował na schizofrenię w czasie odbywania służby wojskowej w związku z czynnikami stresującymi panującymi w wojsku a mającymi wpływ na jego zdrowie;

3) naruszenie przepisów prawa materialnego w postaci art. 30 ust. 1 w związku z art. 31, art. 32 ust. 1 pkt 3 i 4 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin przez ich błędną wykładnię w postaci przyjęcia że choroba psychiczna schizofrenia jest chorobą wewnętrzną i fakt wystąpienia pierwszego epizodu podczas odbywania służby wojskowej nie pozostaje w związku z pełnieniem służby wojskowej, w sytuacji gdy wykładnia wymienionych przepisów prowadzi do odmiennej konstatacji – nieuwzględnienie chorób psychicznych w wykazach do zarządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 stycznia 1973 r. w sprawie ustalenia wykazu chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej oraz wykazu chorób będących istotnym pogorszeniem stanów chorobowych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej (Mon. Pol. Nr 4, poz. 29) nie może oznaczać braku odpowiedzialności za stan zdrowia żołnierza, który w chwili przyjęcia go do wojska nie miał żadnych zmian psychopatycznych, a służba wojskowa wywołała chorobę psychiczną.

W granicach tak określonych zarzutów apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i decyzji organu rentowego z 2 marca 2016 r. przez przyznanie wnioskodawcy renty z tytułu niezdolności do pracy w związku ze służbą wojskową oraz zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego w postępowaniu przed Sądami pierwszej i drugiej instancji; ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z 18 lutego 2019 r., oddalił apelację.

Sąd drugiej instancji zaaprobował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i przyjął je jako własne. Podzielił również wywody prawne zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, nie znajdując żadnych podstaw do jego zmiany bądź uchylenia.

Uzupełniając ustalenia faktyczne Sąd Apelacyjny ustalił, że powołanym w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku orzeczeniem z 19 kwietnia 1990 r. Garnizonowa Wojskowa Komisja Lekarska [...] Jednostek [...] stwierdziła także, że

rozpoznany u wnioskodawcy zespół paranoidalny nie pozostaje w związku ze służbą wojskową.

Zgodnie z art. 30 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 871) inwalidą wojskowym jest żołnierz niezawodowy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, który został zaliczony do jednej z grup inwalidów (w stosunku do którego ustalono jeden ze stopni niezdolności do pracy) wskutek inwalidztwa (niezdolności do pracy) powstałego w czasie odbywania czynnej służby wojskowej w okresie pokoju lub w ciągu 3 lat od zwolnienia z tej służby, jeżeli inwalidztwo to (niezdolność do pracy) jest następstwem chorób powstałych lub urazów doznanych w czasie odbywania służby wojskowej. Za inwalidztwo pozostające w związku ze służbą wojskową uważa się inwalidztwo (niezdolność do pracy), które powstało na skutek chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej (art. 32 ust. 1 pkt 3 powołanej ustawy).

Sąd Apelacyjny z urzędu (w apelacji nie było stosownego wniosku) dopuścił dowód z ustnej uzupełniającej opinii biegłej sądowej lekarza psychiatry na okoliczność związku stwierdzonej u wnioskodawcy jednostki chorobowej (schizofrenii paranoidalnej) ze służbą wojskową. Na podstawie opinii uzupełniającej Sąd odwoławczy ustalił, że przyczyny schizofrenii są endogenne (tkwiące wewnątrz organizmu ludzkiego). Przyczyny tej choroby dokładnie nie są znane, podejrzewa się nieprawidłowości rozwojowe w życiu płodowym, czynniki genetyczne. Czynniki środowiskowe nie mogą powodować schizofrenii. Mogą tylko sprzyjać ujawnieniu się choroby. U wnioskodawcy schizofrenia występuje od marca 1990 r., od czasu leczenia szpitalnego. Schizofrenia ujawnia się w drugiej i trzeciej dekadzie życia, jest to akurat czas odbywania zasadniczej służby wojskowej. Stres może wywołać pierwszy epizod tej choroby. Nie można odpowiedzieć na pytanie, czy gdyby wnioskodawca nie zaczął odbywać służby wojskowej, to też by zachorował. To zachorowanie może wystąpić w związku ze stresem, np. w związku z zatrudnieniem. Stres jest czynnikiem spustowym dla schizofrenii. Wnioskodawca wniósł do służby wojskowej skłonność do zachorowania, którą nosił w sobie. Według dzisiejszego stanu wiedzy nie sposób określić, czy gdyby schorzenie nie wystąpiło w drugiej lub trzeciej dekadzie życia, to ujawniłoby się w późniejszym

okresie. Są osoby, które mają skłonność do zachorowania na schizofrenię, ale schorzenie to się u nich nie ujawniło. Bywa, że schizofrenia objawia się w późniejszym wieku.

Odnosząc się do apelacji wnioskodawcy, przy uwzględnieniu dodatkowych ustaleń, Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska skarżącego. Czynniki środowiskowe (stres związany z odbywaniem służby wojskowej) nie mogą bowiem powodować schizofrenii; mogą one tylko sprzyjać ujawnieniu się tej choroby. A zatem warunki, w jakich wnioskodawca pełnił służbę wojskową, nie mogły spowodować schizofrenii. Mogły natomiast sprzyjać ujawnieniu się tej choroby u wnioskodawcy jako osoby z wrodzoną skłonnością do zachorowania na tę chorobę, czyli skłonnością, którą wniósł do służby wojskowej. Okoliczność ujawnienia się schizofrenii w okresie pełnienia służby wojskowej przypadającej na drugą i третią dekadę życia wnioskodawcy nie stanowi okoliczności przemawiającej za zmianą zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającej go decyzji, gdyż choroba ta ujawnia się przeważnie w drugiej albo trzeciej dekadzie życia osoby dotkniętej schizofrenią. Związany z warunkami pełnienia służby stres może jedynie wywołać pierwszy epizod tej choroby. Nie sposób przy tym odpowiedzieć na pytanie, czy gdyby wnioskodawca nie zaczął odbywać służby wojskowej, to też by zachorował.

Ostatecznie Sąd drugiej instancji przyjął, że brak jest podstaw dowodowych do uznania, że inwalidztwo (niezdolność do pracy) wnioskodawcy powstało na skutek choroby powstałej w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej. Jako takie inwalidztwo to (niezdolność do pracy) nie jest inwalidztwem (niezdolnością do pracy) pozostającym w związku ze służbą wojskową.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł wnioskodawca G. N., reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, zaskarżając wyrok ten w całości.

Skargę kasacyjną oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego w postaci art. 30 ust. 1 w związku z art. 31 w związku z art. 32 ust. 1 pkt 3 i 4 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin, przez ich błędną wykładnię w postaci przyjęcia, że choroba schizofrenia jest chorobą wewnętrzną i fakt wystąpienia pierwszego epizodu podczas odbywania

służby wojskowej nie pozostaje w związku z pełnieniem służby wojskowej, w sytuacji gdy wykładnia wymienionych przepisów prowadzi do odmiennej konstatacji, zgodnie z którą nieuwzględnienie chorób psychicznych w wykazach do zarządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 stycznia 1973 r. w sprawie ustalenia wykazów chorób pozostających w związku ze służbą wojskową, z tytułu których przysługują świadczenia rentowe i odszkodowawcze (Mon.Pol. z 1973 r. Nr 4, poz. 29), nie może oznaczać braku odpowiedzialności za stan zdrowia żołnierza, który w chwili przyjęcia go do wojska nie miał żadnych zmian psychopatycznych, a służba wojskowa wywołała tę chorobę – jej pierwszy epizod.

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu lub innemu sądowi równorzędnemu; ewentualnie o uchylenie zaskarżanego wyroku w całości i zmianę orzeczenia co do istoty sprawy przez uwzględnienie apelacji w całości oraz o zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego w postępowaniu przed Sądem Najwyższym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw.

1. Rozważania należy rozpocząć od przypomnienia treści przepisów, które miały zastosowanie w rozpoznawanej sprawie.

Uprawnienia inwalidów wojskowych regulują art. 30 i nast. ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (obecnie tekst jednolity: Dz.U. z 2020 r. poz. 1790; dalej: ustawa o inwalidach wojennych i wojskowych albo ustawa). Zgodnie z art. 30 ust. 1 tej ustawy inwalidą wojskowym jest żołnierz niezawodowy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, który został zaliczony do jednej z *grup inwalidów* (obecnie: został uznany za niezdolnego do pracy) wskutek *inwalidztwa* (obecnie: niezdolności do pracy) powstałego: 1) w czasie odbywania czynnej służby wojskowej w okresie pokoju, z wyjątkiem terytorialnej służby wojskowej pełnionej dyspozycyjnie; 2) w ciągu 3 lat od zwolnienia z tej służby, jeżeli *inwalidztwo* to (niezdolność do pracy) jest

następstwem chorób powstałych lub urazów doznanych w czasie odbywania służby wojskowej.

Zgodnie z art. 31 ustawy o inwalidach wojennych i wojskowych, w zależności od przyczyny powstania *inwalidztwo* (niezdolność do pracy) może pozostawać w związku ze służbą wojskową albo bez związku z tą służbą.

Wreszcie art. 32 ust. 1 ustawy definiuje *inwalidztwo* (niezdolność do pracy) pozostające w związku ze służbą wojskową. Zgodnie z tym przepisem, za *inwalidztwo* (niezdolność do pracy) pozostające w związku ze służbą wojskową uważa się *inwalidztwo* (niezdolność do pracy), które powstało na skutek: 1) wypadku pozostającego w związku z pełnieniem czynnej służby wojskowej w rozumieniu przepisów o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową; 2) chorób zakaźnych panujących w miejscu służbowego pobytu żołnierza; 3) chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej; 4) istotnego pogorszenia stanów chorobowych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej.

Jednocześnie na podstawie z art. 32 ust. 2 ustawy Minister Obrony Narodowej, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego oraz ministrem właściwym do spraw zdrowia, określa, w drodze rozporządzenia, wykazy chorób i stanów chorobowych, o których mowa w art. 32 ust. 1 pkt 3 i 4, określając w szczególności rodzaj schorzenia i jego związek ze służbą wojskową.

Wykaz tych chorób został pierwotnie ustalony w zarządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 grudnia 1994 r. w sprawie ustalenia wykazów chorób i schorzeń pozostających w związku ze służbą wojskową, z tytułu których przysługują świadczenia odszkodowawcze i rentowe (Mon.Pol. z 1994 r. Nr 66, poz. 591). Zarządzenie to utraciło moc w związku z wejściem w życie rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 marca 2003 r. w sprawie ustalenia wykazu chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej oraz wykazu chorób będących istotnym pogorszeniem stanów chorobowych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej (Dz.U. z 2003 r. Nr 62, poz. 566).

W czasie, gdy skarżący odbywał zasadniczą służbę wojskową i zachorował na schizofrenię (lata 1988-1994) obowiązywało zarządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 stycznia 1973 r. w sprawie ustalenia wykazów chorób pozostających w związku ze służbą wojskową, z tytułu których przysługują świadczenia rentowe i odszkodowawcze (Mon.Pol. z 1973 r. Nr 4, poz. 29). Na to zarządzenie powołuje się pełnomocnik skarżącego w skardze kasacyjnej.

Według art. 33 ustawy o inwalidach wojennych i wojskowych *inwalidztwo* (niezdolność do pracy) nie pozostaje w związku ze służbą wojskową, jeżeli: 1) powstało z innych przyczyn niż określone w art. 32 ustawy; 2) jest następstwem wypadku lub choroby, których wyłączną przyczyną było udowodnione przez jednostkę wojskową umyślne lub rażąco niedbałe działanie albo zaniedbanie żołnierza naruszające obowiązujące przepisy lub rozkazy, jeżeli jego przełożeni zapewnili warunki odpowiadające tym przepisom i sprawowali we właściwy sposób nadzór nad ich przestrzeganiem, a żołnierz posiadał potrzebne umiejętności do wykonywania określonych czynności i był należycie przeszkolony w zakresie znajomości tych przepisów; 3) jest następstwem wypadku, do którego w znacznym stopniu przyczynił się sam żołnierz będąc w stanie nietrzeźwym; 4) zranienie, kontuzja i inne obrażenia lub choroba zostały spowodowane przez żołnierza rozmyślnie.

Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy dla inwalidy wojskowego reguluje art. 35 ustawy o inwalidach wojennych i wojskowych. Zgodnie z art. 35 ust. 1, renta *inwalidzka* (z tytułu niezdolności do pracy) przysługuje żołnierzowi, o którym mowa w art. 30 ust. 1, przy czym zgodnie z art. 35 ust. 2, prawo do renty *inwalidzkiej* (z tytułu niezdolności do pracy) powstaje zasadniczo po zwolnieniu żołnierza ze służby wojskowej.

Wysokość renty *inwalidzkiej* (z tytułu niezdolności do pracy) inwalidy wojskowego reguluje art. 36 ustawy o inwalidach wojennych i wojskowych. Wysokość renty jest uzależniona od zaliczenia do *grupy inwalidów* (od stopnia niezdolności do pracy – całkowitej lub częściowej) oraz od tego, czy *inwalidztwo* powstało w związku ze służbą wojskową, czy bez związku ze służbą wojskową. Procent podstawy wymiaru renty inwalidy wojskowego wynosi w razie całkowitej

niezdolności do pracy: w związku ze służbą wojskową – 100 %, bez związku ze służbą wojskową – 80 %.

Wnioskodawca występuje o przyznanie mu renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w związku ze służbą wojskową.

2. Przytoczenie przepisów prawa mających zastosowanie w rozpoznawanej sprawie miało na celu wykazanie, że związek niezdolności do pracy ze służbą wojskową ma wymiar normatywny, szczegółowo i precyzyjnie zdefiniowany w ustawie (art. 32 ust. 1) oraz przepisach wykonawczych do ustawy (wydanych na podstawie art. 32 ust. 2).

Przenosząc przedstawione regulacje prawne na grunt stanu faktycznego ustalonego w rozpoznawanej sprawie, należy przyjąć, że wnioskodawca może być uznany za inwalidę wojskowego na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy o inwalidach wojennych i wojskowych, ponieważ jako żołnierz niezawodowy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (żołnierz odbywający zasadniczą służbę wojskową – art. 34 pkt 1 ustawy) został uznany za niezdolnego do pracy, przy czym jego niezdolność do pracy powstała albo w czasie odbywania czynnej służby wojskowej w okresie pokoju (pierwszy epizod choroby miał miejsce w marcu 1990 r., przy czym od 26 października 1988 r. do 24 kwietnia 1990 r. skarżący odbywał zasadniczą służbę wojskową), albo w ciągu 3 lat od zwolnienia z tej służby (tak przyjął organ rentowy).

Z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że dwuletnią zasadniczą służbę wojskową skarżący miał odbywać od października 1988 r. do października 1990 r. Jednak 19 kwietnia 1990 r. Garnizonowa Wojskowa Komisja Lekarska [...] Jednostek [...] przyznała wnioskodawcy kategorię zdrowia B36, co oznaczało czasowo niezdolny do służby wojskowej na okres 36 miesięcy (z powodu zespołu paranoidalnego – przypadek do obserwacji i leczenia). Odroczenie dalszego odbywania służby wojskowej miało związek ze zdiagnozowaną w marcu 1990 r. w czasie pobytu wnioskodawcy w szpitalu chorobą psychiczną (zespołem paranoidalnym). Daje to podstawy do ustalenia, że niezdolność skarżącego do pracy powstała już w czasie odbywania czynnej służby wojskowej w czasie pokoju (art. 30 ust. 1 pkt 1 ustawy). Następnie 29 czerwca 1993 r. Rejonowa Wojskowa Komisja Lekarska w W. przyznała wnioskodawcy kategorię zdrowia E, czyli trwale i

całkowicie niezdolny do służby wojskowej w czasie pokoju oraz w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (z powodu schizofrenii paranoidalnej). Orzeczeniem Komisji Lekarskiej ds. Inwalidztwa i Zatrudnienia w R. z 23 lutego 1996 r. wnioskodawca został zaliczony do drugiej grupy inwalidów.

Nawet gdyby ustalenie, że niezdolność skarżącego do pracy powstała już w czasie odbywania czynnej służby wojskowej w czasie pokoju (art. 30 ust. 1 pkt 1 ustawy), mogło być uznane za wątpliwe (ze względu na pierwotną diagnozę postawioną w marcu 1990 r.), to z pewnością niezdolność ta powstała w ciągu 3 lat od zwolnienia z tej służby i była następstwem chorób powstałych w czasie odbywania służby wojskowej (art. 30 ust. 1 pkt 2 ustawy). Orzeczeniem z 28 grudnia 2015 r. lekarz orzecznik ZUS stwierdził, że ubezpieczony jest całkowicie niezdolny do pracy, a całkowita niezdolność do pracy powstała w ciągu 3 lat od zwolnienia ze służby i nie pozostaje w związku ze służbą wojskową. Po złożeniu przez wnioskodawcę sprzeciwu od tego orzeczenia, Komisja Lekarska ZUS orzeczeniem z 29 stycznia 2016 r. również stwierdziła, że ubezpieczony jest całkowicie niezdolny do pracy, a całkowita niezdolność do pracy powstała w ciągu 3 lat od zwolnienia ze służby i nie pozostaje w związku ze służbą wojskową.

Samo ustalenie i ocena prawna, że skarżący jest inwalidą wojskowym, nie daje jednak podstaw do uwzględnienia jego wniosku o przyznanie mu renty inwalidy wojskowego w związku ze służbą wojskową. Nie każda niezdolność do pracy inwalidy wojskowego ma bowiem związek ze służbą wojskową w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy.

Według ustaleń Sądu Apelacyjnego – opartych na opiniach biegłej lekarza psychiatry – skarżący nie spełnia kryteriów uznania, że jego niezdolność do pracy pozostaje w związku ze służbą wojskową w rozumieniu art. 32 ust. 1. Jeżeli wyeliminuje się wypadek w związku ze służbą wojskową (art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy) oraz chorobę zakaźną (art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy), należy rozważyć możliwość zakwalifikowania przypadku skarżącego według kryteriów z art. 32 ust. 1 pkt 3 lub pkt 4 ustawy. Przepisy te przewidują, że za niezdolność do pracy pozostającą w związku ze służbą wojskową uważa się niezdolność, która powstała wskutek: chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej (pkt 3) albo istotnego pogorszenia stanów chorobowych w

związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej (pkt 4), przy czym wykazy chorób i stanów chorobowych, o których mowa w art. 32 ust. 1 pkt 3 i 4, określa, w drodze rozporządzenia, Minister Obrony Narodowej, określając w szczególności rodzaj schorzenia i jego związek ze służbą wojskową.

Nie chodzi zatem o jakąkolwiek chorobę, która powstała w czasie pełnienia służby wojskowej, lecz o chorobę powstałą w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej. Ten rodzaj chorób i ich związek z warunkami lub właściwościami służby wojskowej określały kolejne akty wykonawcze – najpierw zarządzenia, a w obecnym stanie prawnym rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej.

W przypadku skarżącego należy się odwołać do zarządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 stycznia 1973 r. w sprawie ustalenia wykazów chorób pozostających w związku ze służbą wojskową, z tytułu których przysługują świadczenia rentowe i odszkodowawcze (Mon.Pol. z 1973 r. Nr 4, poz. 29), które obowiązywało w 1990 r., czyli czasie, gdy po raz pierwszy ujawniły się u wnioskodawcy zaburzenia psychiczne. Do zarządzenia zostały załączone dwa załączniki.

W załączniku nr 1 znalazł się wykaz chorób, które powstały w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej. Pod poz. 17 znalazły się „psychozy reaktywne odporne na leczenie, powstałe w szczególnych warunkach służby wojskowej”, przy czym czynnikiem szkodliwym wywołującym chorobę miała być „służba w powietrzu, na wodzie i lądzie w warunkach ostrego lub przewlekłego stresu psychicznego”. Jednocześnie choroby wymienione pod poz. 17 podlegały uwzględnieniu tylko w stosunku do żołnierzy zawodowych. U wnioskodawcy nie stwierdzono psychozy reaktywnej odpornej na leczenie wywołanej ostrym lub przewlekłym stresem psychicznym, któremu był poddany żołnierz zawodowy.

Z kolei w załączniku nr 2 znalazł się wykaz chorób, które ujawniły się wskutek istotnego pogorszenia stanów chorobowych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej. Pod poz. 8 wymieniono „przewlekłe nerwice wywołane warunkami służby wojskowej”, przy czym czynnikiem szkodliwym wywołującym chorobę miała być „długoletnia służba

wojskowa na odpowiedzialnych stanowiskach, wymagająca długotrwałego i nadmiernego napięcia nerwowego, o nieregularnym trybie życia”. Również w tym przypadku choroby wymienione pod poz. 8 podlegały uwzględnieniu tylko w stosunku do żołnierzy zawodowych. Przytoczone przepisy nie miałyby zastosowania do skarżącego. U wnioskodawcy nie stwierdzono przewlekłej nerwicy wywołanej warunkami służby wojskowej, w szczególności długoletnią służbą wojskową na odpowiedzialnych stanowiskach, wymagającą długotrwałego i nadmiernego napięcia nerwowego.

W wydanym na podstawie art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin zarządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 grudnia 1994 r. w sprawie ustalenia wykazów chorób i schorzeń pozostających w związku ze służbą wojskową, z tytułu których przysługują świadczenia odszkodowawcze i rentowe (Mon.Pol. z 1994 r. Nr 66, poz. 591), znalazły się: wykaz chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami i warunkami służby wojskowej, powodujących inwalidztwo w związku ze służbą wojskową oraz wywołujące je przyczyny (załącznik nr 1) oraz wykaz chorób i schorzeń, które istniały przed powołaniem do służby, lecz uległy pogorszeniu lub ujawniły się w czasie trwania służby wojskowej wskutek szczególnych właściwości lub warunków służby na określonych stanowiskach – powodujących inwalidztwo w związku ze służbą wojskową, a także te szczególne właściwości i warunki (załącznik nr 2).

W załączniku nr 1 pod poz. 18 ujęto „psychozy reaktywne oporne na leczenie, powstałe w szczególnych warunkach służby wojskowej”, przy czym szczególnymi właściwościami i warunkami służby wojskowej powodującymi chorobę miały być „ostre lub przewlekłe urazy psychiczne (stres psychiczny) spowodowane zdarzeniami zaistniałymi w czasie pełnienia służby w powietrzu, na wodzie i na lądzie”. Z kolei w załączniku nr 2 pod poz. 12 uwzględniono „przewlekłą nerwicę wywołaną warunkami służby wojskowej”, a szczególnymi właściwościami i warunkami służby wojskowej powodującymi pogorszenie stanów chorobowych w czasie trwania służby miała być „długotrwała służba wojskowa na odpowiedzialnych stanowiskach, wymagająca długotrwałego i nadmiernego napięcia nerwowego, o nieregularnym trybie życia”. Również te przepisy nie miały zastosowania do

skarżącego, ponieważ nie zdiagnozowano u niego tego typu zaburzeń psychicznych (psychoz reaktywnych lub przewlekłych nerwic).

Z chwilą wejścia w życie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (czyli poczynając od 2 października 1997 r.) obydwie powołane zarządzenia Ministra Obrony Narodowej straciły walor powszechnie obowiązujących źródeł prawa, ponieważ zarządzenia resortowe nie są wymienione jako źródło prawa w art. 87 ust. 1 Konstytucji RP. Mają one jednak istotny walor informacyjny, ponieważ ujawniają, jakie choroby uznawano w przeszłości za pozostające w związku ze służbą wojskową (ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej).

W aktualnym stanie prawnym materię tę reguluje rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 marca 2003 r. w sprawie ustalenia wykazu chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej oraz wykazu chorób będących istotnym pogorszeniem stanów chorobowych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej (Dz.U. z 2003 r. Nr 62, poz. 566 ze zm.). Również do tego rozporządzenia załączono wykaz chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej (załącznik nr 1) oraz wykaz chorób będących istotnym pogorszeniem stanów chorobowych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej (załącznik nr 2).

W załączniku nr 1 pod poz. 18 uwzględniono „zaburzenia reaktywne odporne na leczenie: 1) zaburzenia stresowe pourazowe – PTSD; 2) psychozy reaktywne; 3) trwałe potraumatyczne zmiany osobowości”, przy czym jako szczególne właściwości i warunki służby wojskowej powodujące chorobę przyjęto „przeżycie wydarzenia lub sytuacji traumatycznej (oddziałującej krótko lub długotrwale), w której wystąpiło bezpośrednie zagrożenie utraty życia lub zdrowia”. Z kolei w załączniku nr 2 pod poz. 10 wymieniono „organiczne zaburzenia psychiczne”, a jako szczególne właściwości i warunki służby wojskowej powodujące pogorszenie stanów chorobowych w czasie trwania służby przyjęto „mikrourazy i zatrucia nadprogowe (np. spalinami) wywołujące ujawnienie się lub zaostrzenie kompensowanych dotąd wad psychicznych”. Natomiast pod poz. 12 wymieniono „zaburzenia nerwicowe utrwalone”, a jako szczególne właściwości i warunki służby

wojskowej – „długotrwałą służbę w warunkach szczególnego narażenia na stres”. U skarżącego nie stwierdzono tego rodzaju zaburzeń psychicznych.

Przytoczenie obowiązujących regulacji dotyczących chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej oraz chorób będących istotnym pogorszeniem stanów chorobowych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej pozwala spojrzeć na wnioski opinii biegłej lekarza psychiatry, która w opinii zasadniczej oraz kilku opiniach uzupełniających stanowczo i jednoznacznie wykluczyła, aby zdiagnozowana u skarżącego poważna choroba psychiczna (schizofrenia paranoidalna), powodująca jego całkowitą niezdolność do pracy, pozostawała w związku ze służbą wojskową w takim znaczeniu, jakie temu pojęciu nadaje art. 32 ust. 1 pkt 3 lub pkt 4 ustawy o inwalidach wojennych i wojskowych.

Samo powstanie (ujawnienie się) choroby w czasie odbywania zasadniczej służby wojskowej albo w ciągu trzech lat od zwolnienia z tej służby (art. 30 ust. 1 ustawy) nie oznacza jeszcze, że niezdolność do pracy spowodowana tą chorobą pozostaje w związku ze służbą wojskową w znaczeniu normatywnym. Sam związek czasowy nie wystarcza. Konieczne jest, aby choroba powstała w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej albo aby doszło do istotnego pogorszenia stanu chorobowego w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej (art. 32 ust. 1 pkt 3 lub pkt 4 ustawy). Taki związek wykluczyła w swoich opiniach biegła lekarz psychiatra.

Na podstawie opinii biegłej lekarza psychiatry Sąd Apelacyjny ustalił, że skarżący cierpi na przewlekłą chorobę psychiczną schizofrenię paranoidalną, która jest psychozą o charakterze endogennym, co czyni go osobą całkowicie niezdolną do pracy, ale bez związku ze służbą wojskową. Rozpoznana choroba psychiczna nie ma powiązania przyczynowo-skutkowego z odbywaną przez niego w latach 1988-1990 służbą wojskową. Doszło jedynie do koincydencji czasowej, która nie pozwala na normatywne zakwalifikowanie choroby wnioskodawcy według kryteriów z art. 32 ust. 1 pkt 3 lub pkt 4 ustawy.

3. Co do zasady prawo do renty inwalidy wojskowego uzależnione jest od określonego w art. 30 ust. 1 ustawy o inwalidach wojennych i wojskowych związku czasowego inwalidztwa (niezdolności do pracy) ze służbą wojskową i w przypadku

braku takiego związku nie ma potrzeby ustalania okoliczności dotyczących warunków i właściwości służby wojskowej, o których mowa w art. 32 ust. 1 tej ustawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z 19 kwietnia 2000 r., II UKN 521/99, OSNAPIUS 2001 nr 20, poz. 629). W rozpoznawanej sprawie występuje związek czasowy, co pozwala przejść do oceny przesłanek przewidzianych w art. 32 ust. 1 ustawy. Należy jednak zauważyć, że prawo do renty z tytułu inwalidztwa (niezdolności do pracy) pozostającego w związku ze służbą wojskową przysługuje tylko w przypadku stwierdzenia, że niezdolność do pracy została spowodowana schorzeniami nabytymi podczas służby w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej lub takimi, które istniały przed powołaniem do służby, ale wskutek szczególnych jej warunków lub właściwości uległy w tym czasie pogłębieniu (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 grudnia 1999 r., II UKN 227/99, OSNAPIUS 2000 nr 7, poz. 6).

Stwierdzona u wnioskodawcy choroba powstała (ujawniła się) w czasie odbywania przez niego zasadniczej służby wojskowej albo co najmniej w okresie 3 lat od zwolnienia z tej służby, jednak nie jest ona związana z tą służbą w rozumieniu art. 32 ust. 1 w związku z art. 33 ustawy. Schizofrenia jest chorobą endogenną, a więc wewnątrzpochodną (pochodząca z wnętrza organizmu osoby chorej) i nie ma związku przyczynowo-skutkowego z odbywaniem służby wojskowej. Podkreślenia wymaga, że według biegłego lekarza psychiatry zgromadzone w sprawie dokumenty medyczne nie zawierają danych, które wskazywałyby na występowanie u wnioskodawcy zaburzeń psychicznych etiologicznie związanych z zasadniczą służbą wojskową, jaką odbywał w latach 1988-1990 (np. ostrych psychoz reaktywnych).

Skoro schizofrenia jest chorobą endogenną, to różne sytuacje występujące w wojsku w czasie odbywania obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej z powszechnego poboru (tzw. fala, czyli fizyczne i psychiczne znęcanie się starszych żołnierzy nad młodszymi) nie mogą być uznane, zgodnie ze współczesną wiedzą w zakresie psychiatrii, za czynnik etiologiczny choroby psychicznej o nazwie schizofrenia paranoidalna. Ogólne stwierdzenie, że wnioskodawca poszedł do wojska jako zdrowy człowiek, a wrócił jako chory na chorobę psychiczną, nie może być dowodem tego rodzaju zależności, że przyczyną zachorowania przez

wnioskodawcę na tę chorobę była służba wojskowa. Schizofrenia nie jest psychozą reaktywną, nie zależy od oddziaływania czynników zewnętrznych, takich jak np. długotrwały silny stres. Sytuacje stresowe mogą jedynie wywołać pojawienie się pierwszych epizodów psychotycznych, co jednak nie oznacza, że schizofrenia jest psychozą reaktywną.

Jak wyjaśniła biegła lekarz psychiatra – autorka opinii zasadniczej i kilku opinii uzupełniających – schizofrenia paranoidalna jest chorobą psychiczną endogenną, czyli wewnątrzpochodną. „Wewnątrzpochodną” przyczyną schizofrenii mogą być czynniki genetyczne, wady rozwojowe w życiu płodowym, konstrukcja osobowościowa pacjenta. Oznacza to, że schizofrenia paranoidalna może się pojawić bez wpływu stresujących sytuacji zewnętrznych. Jeżeli natomiast takie sytuacje występują, to spełniają one jedynie rolę czynnika spustowego, który wyzwala drzemiącą w osobniku endogenną chorobę psychiczną. Schizofrenia nie jest uznawana za psychozę reaktywną. Oznacza to, że schizofrenia nie jest uwarunkowana czynnikami zewnętrznymi, sytuacyjnymi, inaczej nazywanymi reaktywnymi, które można byłoby uznać za czynniki etiologiczne czyli przyczynowe pojawienia się schizofrenii paranoidalnej. Wszelkie sytuacje stresowe (ostre lub przewlekłe) związane ze służbą wojskową, a także pracą zawodową, sytuacją rodziną, osobistą i innego rodzaju sytuacjami życiowymi, nie są czynnikami etiologicznymi czyli przyczynowymi wystąpienia schizofrenii paranoidalnej.

Zasadniczym wnioskiem opinii biegłej jest to, że czynnik spustowy schizofrenii paranoidalnej (np. długotrwały stres) nie jest czynnikiem etiologicznym tej psychozy. W związku z tym nie można twierdzić, że schizofrenia paranoidalna jest powiązana na zasadzie przyczyny i skutku z odbywaniem przez wnioskodawcę służby wojskowej. Opisywane przez pełnomocnika skarżącego zdarzenia z przebiegu zasadniczej służby wojskowej wnioskodawcy nie mogą być uznane za przyczynę wystąpienia u niego choroby psychicznej o obrazie schizofrenii paranoidalnej.

Co prawda, mając na uwadze okoliczności, w jakich wnioskodawca odbywał służbę wojskową, wiarygodne są twierdzenia jego pełnomocnika, że mógł on w trakcie jej trwania doznawać stresu psychologicznego, lecz nie miało to przełożenia

na jego stan psychiczny po zakończeniu służby, gdy zdiagnozowano u niego schizofrenię paranoidalną, niepowiązaną ze zjawiskiem stresu psychologicznego.

4. Sąd Najwyższy nie podzielił odmiennego zapatrywania pełnomocnika skarżącego, który w skardze kasacyjnej powołał się na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z 23 kwietnia 1998 r., II UKN 20/98 (OSNAPiUS 1999 nr 8, poz. 284; LEX nr 35696). W tezie tego wyroku Sąd Najwyższy stwierdził, że pogorszenie stanu zdrowia psychicznego żołnierza w okresie służby wojskowej w czasie pokoju do stopnia inwalidztwa w wymiarze drugiej grupy może być uznane za powodujące inwalidztwo wojskowe. Należy podkreślić, że pogląd ten został wyrażony w odmiennym stanie faktycznym, a zatem nie może on mieć zastosowania wprost w obecnie rozpoznawanej sprawie. W stanie faktycznym będącym przedmiotem analizy Sądu Najwyższego w sprawie II UKN 20/98 ubezpieczony już w trakcie odbywania służby wojskowej w czasie pokoju (zasadniczej służby wojskowej) chorował – był leczony z powodu choroby wrzodowej dwunastnicy i z tego tytułu został uznany za niezdolnego do służby wojskowej. Już po zwolnieniu ze służby był leczony na nerwicę wegetatywną z podejrzeniem zespołu urojeniowego, po czym przyznano mu rentę inwalidzką II grupy ze stwierdzeniem, że choroba powstała w okresie nauki w szkole ponadpodstawowej. Biegli lekarze sądowi także w omawianym przypadku stwierdzili, że schizofrenia, na którą cierpi ubezpieczony, ma charakter endogenny, a sytuacje zewnętrzne mogły jedynie przyczynić się do jej ujawnienia, natomiast nie miały wpływu na jej powstanie, co zadecydowało o oddaleniu odwołania od decyzji odmawiającej ubezpieczonemu prawa do renty inwalidzkiej (obecnie renty z tytułu niezdolności do pracy) w związku ze służbą wojskową. Sąd Najwyższy, uchylając zaskarżony wyrok i przekazując sprawę do ponownego rozpoznania, stwierdził w uzasadnieniu swojego wyroku, że „w literaturze przedmiotu przyjmuje się, że zespół paranoidalny jest schorzeniem endogennym. Prawdą jest zatem, że choroba ta może ujawnić się w równym stopniu w warunkach życia wojskowego, jak i cywilnego (...). Jednakże na istnienie tej choroby, jeszcze przed wystąpieniem pierwszej fazy ostrych objawów, zwracają uwagę specyficzne właściwości osobowości, określane jako osobowość schizoidalna. Długotrwały stres, sytuacje powodujące reakcje psychopatyczne i czynniki środowiskowe, do których zalicza

się niekorzystne oddziaływanie środowiska a także niekorzystne doświadczenia emocjonalne, mają wpływ na wyzwolenie się chorobowych czynników genetycznych tego schorzenia (...). Nie można więc zgodzić się z opinią lekarzy z Instytutu, że odbywanie przez chorego już żołnierza zasadniczej służby wojskowej, przebyta tam ospa i choroba oka oraz choroba wrzodowa z miesięcznym pobytem w szpitalu bez leczenia psychiatrycznego nie spowodowały wyzwolenia tej choroby do stopnia powodującego inwalidztwo. Pogorszenie bowiem w czasie służby wojskowej zaburzeń psychicznych żołnierza do stopnia inwalidztwa II grupy stanowi o inwalidztwie wojskowym. (...) Nie można również nie zauważyć zaniedbania w diagnozowaniu wnioskodawcy podczas pobytu w szpitalu wojskowym (...). Przebywał tam w związku z chorobą wrzodową dwunastnicy, nie wzięto natomiast pod uwagę istniejącej już choroby psychicznej, na co zwracała uwagę matka wnioskodawcy. Powszechnie natomiast wiadomo, że choroba wrzodowa ma często podłoże nerwowe i w powstaniu tej choroby duże znaczenie mają wstrząsy psychiczne. W takich okolicznościach pobyt wnioskodawcy w wojsku mógł być czynnikiem wyzwalającym i przyspieszającym wystąpienie choroby psychicznej. Samo nieuwzględnienie chorób psychicznych w wykazach do zarządzenia Ministra Obrony Narodowej Nr 5/MON z dnia 16 stycznia 1973 r. (M.P. Nr 4, poz. 29) nie może oznaczać braku odpowiedzialności za stan zdrowia żołnierza, który już w chwili przyjęcia go do wojska miał zmiany psychopatyczne, a służba wojskowa je pogorszyła do stopnia inwalidztwa II grupy.”

Z przytoczonych fragmentów uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego w sprawie II UKN 20/98 wynika jednoznacznie, że w tamtej sprawie ubezpieczony już w chwili przyjęcia go do wojska miał zmiany psychopatyczne, które zaostriły się w czasie odbywania służby wojskowej. Prawdopodobnie nie powinien być w ogóle zaliczony do kategorii zdrowia pozwalającej na odbywanie zasadniczej służby wojskowej. Przyczyną uchylenia do ponownego rozpoznania zaskarżonego wyroku był w sprawie II UKN 20/98 brak odpowiedzi biegłych lekarzy na opisane wątpliwości, podnoszone już w apelacji i nieuwzględnione przez sąd drugiej instancji.

W rozpoznawanej obecnie sprawie nie można mówić o tym, że sytuacje stresowe towarzyszące służbie wojskowej doprowadziły do pogorszenia stanu

zdrowia psychicznego skarżącego w stosunku do stanu sprzed rozpoczęcia zasadniczej służby wojskowej, ponieważ nie stwierdzono, aby chorował on wcześniej (przed rozpoczęciem odbywania służby wojskowej), ani nie ujawniono dowodów, które potwierdzałyby zaniedbania w diagnozowaniu jego schorzeń i prawidłowym leczeniu po ujawnieniu się pierwszych objawów psychotycznych, z powodu których był hospitalizowany poczynając od 20 marca 1990 r.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy uznał, że skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw i dlatego podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.